

Oude Kerk, 3 april 2022

5^e zondag in de Veertigdagentijd

ds. Carla Borgers

---

gelezen: Jesaja 58:1-10 (NBV21)

Lucas 19:47-48, 20:1-20 en 21:37)in een eigen vertaling van Jos de Heer uit zijn 'Commentaar op Lucas'

19:47 En dagelijks was hij gewoonlijk aan het leren in de tempel. Maar de overpriesters en de schriftgeleerden zochten (gelegenheid) om hem te gronde te richten, en ook de eersten van het volk.

48. Maar zij vonden niet wat zij konden doen, want heel het volk hing aan hem, horend naar hem.

20:1 En het geschiedde op een van de dagen waarop hij het volk in de tempel leerde en het evangelie verkondigde, dat de overpriesters en de schriftgeleerden met de oudsten erop af kwamen, 2. en spraken tot hem zeggend: Zeg ons: door welke macht doe jij deze dingen, of wie is het die jou die macht geeft?

3. En hij sprak hen ten antwoord:

Ook ik zal jullie een woord vragen en zegt mij:

4. de doop van Johannes, was die uit de hemel of uit de mensen?

5. En zij overlegden onder elkaar, zeggend:

Indien wij zeggen: 'uit de hemel', zal hij zeggen: 'waarom hebben jullie hem niet vertrouwd?'

6. Indien wij zeggen: 'uit de mensen', zal heel het volk ons stenigen, want het is overtuigd dat Johannes een profeet is.

7. En zijn antwoordden niet te weten waarvandaan.

8. En Jezus zei tot hen:

Dan zeg ook ik jullie niet door welke macht ik deze dingen doe.

9. En hij begon tot het volk deze gelijkenis te spreken:

Een zeker mens plantte een wijngaard en gaf hem uit aan wijnboeren en vertrok geruime tijd naar het buitenland.

10. En toen het de gelegenheid was, zond hij een dienaar naar de wijnboeren om hem van de vrucht van de wijngaard te geven. Maar de wijnboeren sloegen hem en zonden hem met lege handen heen. 11. En hij ging voort met een andere dienaar te zenden. Maar ook die sloegen en behandelden zij smadelijk en zonden hem met lege handen heen. 12. En hij ging voort een derde te zenden. Maar ook deze verwonden zij en wierpen hem uit.

13. En de heer van de wijngaard sprak: 'Wat zal ik doen? Ik zal mijn geliefde zoon zenden. Wellicht zullen ze voor hem ontzag hebben.' 14. Maar toen ze hem zegen overlegden de wijnboeren onder elkaar, zeggend: 'Deze is de erfgenaam, laten we hem doden, opdat de erfenis aan ons kome!'

15. En zij wierpen hem buiten de wijngaard en doodden hem. Wat zal de heer van de wijngaard hen dan doen? 16. Hij zal komen en die wijnboeren te gronde richten en de wijngaard aan anderen geven.

Maar toen ze (dat) hoorden, zeiden ze:

'Laat dat nooit geschieden!'

17. Maar hij zag hen aan en sprak:

Wat is het dan dat geschreven staat:

'De steen die de bouwlieden verworpen hebben, die is geworden tot hoeksteen?' (Ps. 118:22). Een ieder die op die steen valt, zal verpletterd worden, en op wie hij valt, hem zal hij vermorzelen.

19. En de schriftgeleerden en de overpriesters zochten op datzelfde uur (gelegenheid) de hand aan hem te slaan, maar zij vreesden het volk. Want zij zagen in dat hij met het oog op hen deze gelijkenis gesproken had.

20. En om hem te observeren zonden zij spionnen uit die zich voordeden rechtvaardigen te zijn, om hem op een woord te vatten, zodat zij hem konden overleveren aan de overheid en wel aan de volmacht van de heerser.

21:37 En overdag was hij gewoonlijk aan het leren in de tempel, maar 's nachts ging hij uit en overnachtte op de berg die geroepen wordt 'Van de Olijven'.

38. En heel het volk kwam 's morgens vroeg tot hem in de tempel om naar hem te horen.

titel: Doe (mij) recht! (Ps. 43:1)

recht en vrede // vrede en recht

overdenking

Gemeente, de Jezuïet pater Frans van der Lugt zou hebben gezegd: Doe recht. Deze week (op 7 april) is het al weer acht jaar geleden dat hij werd doodgeschoten in de Syrische stad Homs. Daar bleef hij ondanks alle dreiging staan voor zijn mensen en zocht recht, voor hén. Niet voor zichzelf. Zo vergaat het velen die het recht zoeken voor zichzelf of voor anderen. De vele mensenrechtenactivisten in de wereld zijn daarvan voorbeelden.

Ze komen op voor de rechten van minderheden, klagen regeringen aan die het met de burgerrechten van hun bevolking niet zo nauw nemen of nagelen machthebbers aan de schandpaal die door middel van marteling, moord, verkrachting en uithongering hun onderdanen onderdrukken.

Mensenrechtenactivisten werden deze mensen in bijbelse tijden niet genoemd. Toch waren ze er en heetten toen profeten. Ook deze profeten streden voor recht en gerechtigheid. Ze kwamen op voor de armen en behoeftigen en hun aanklachten tegen de heersers waren vaak messcherp. Organisaties als Amnesty International en Human Rights Watch zou je kunnen zien als profeten van onze tijd.

En naast deze bekende organisaties zijn nog heel veel mensen in heel veel landen actief, hetzij alleen, hetzij in kleinere of grotere groepen. Ze doen dat vanuit een religieuze of humanistische visie of gewoon omdat ze geraakt zijn door de ellende waarin zo heel veel mensen leven.

Gisteren hoorde ik tijdens het onderdeel van het Belevingstheater in de Doopsgezinde kerk opnieuw het verhaal van ds. Leignes Bakhoven, doopsgezind predikante tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ook zij was geraakt door de gruwelen van die oorlog, de ellende van de joodse vluchtelingen uit Duitsland en Oostenrijk en de razzia's onder de joodse bevolking en nam een aantal van deze mensen op in de pastorie.

Vanochtend hoorden we de profeet Jesaja. Nadat een deel van het joodse volk was teruggekeerd uit de ballingschap in Babylonië treedt deze derde Jesaja zo rond het jaar 530 v.Chr. naar voren als profeet van de Eeuwige. Hij verbindt aan die terugkeer van het volk een nieuwe eis, namelijk het naleven van Gods gerechtigheid in het land. Voor hem is het niet langer voldoende om vast te houden aan alle religieuze tradities, rituelen en cultische gebruiken. Deze rituelen en gebruiken hielden ooit verband met de tempeldienst en dienden een soort joods-nationale godsdienst. Maar de tempel lag na de verwoesting door de Babyloniërs in 586 v.Chr. nog in puin en was in de tijd van de derde Jesaja nog niet herbouwd.

Dat zou pas later gebeuren, in de tijd van de profeten Ezra en Nehemia. Maar nu de bevolking niet naar de tempel kan om God te aanbidden en de vertrouwde rituelen uit te voeren, zoekt men toch iets om zich aan vast te houden: het rituele vasten.

Misschien zal God dan naar zijn volk omkijken en zorgen dat de stad en de tempel weer uit hun as zullen herrijzen. Maar helaas... God lijkt doof.

Vandaar de jammerklacht: *'Waarom ziet u niet dat wij vasten, en merkt u niet op dat wij ons onthouden?'* Jesaja reageert met vlijmscherpe kritiek: cultuurkritiek, religiekritiek. Zijn sarcasme druipt eraf. Moet God blij worden als jullie je hoofd laten hangen als een riet in de wind en jezelf in rouw dompelt om hem te behagen? Wat zou God eraan hebben als mensen zichzelf kwellen en afzien van een maaltijd om vroom te lijken? Jesaja maakt het nog erger door ook de religieuze eredienst neer te zetten als afgodendienst en het vieren van de religieuze feesten als huichelarij.

Ja, alle uiterlijkheid, alle vroomheid die niet uit het hart komt, alle nadruk op vorm en het juist uitvoeren van een ritueel, daarvan zegt de profeet dat het niet meer is dan afgodendienst.

Maar ja, rituelen kunnen zoveel houvast geven. Het juiste kleed op de avondmaalstafel, de mooie bekers, de juiste kaarsen, de juiste kleur bloemen, de goedgekozen woorden, de passende liederen. Maar toch, dáárin is God niet. God is - zo zegt de profeet- in de geopende hand en het geopende hart voor wie ons nodig heeft. God is in de liefdevolle blik, in woorden van troost, in een hand op een schouder. Deze Jesaja maakt de officiële godsdienst opener, niet langer nationaal, maar meer grensoverschrijdend zou je kunnen zeggen.

Hij heeft ook oog voor de niet-joden in het land, mensen van andere stammen en volken die zich aangetrokken voelen tot het jodendom. Ook zij mogen erbij horen, net als de niet-zo-vromen, de niet-zo-productieven zoals de armen, de weduwen, de wezen, kortom de mensen die het maatschappelijk niet redden.

Na deze Jesaja kwam de periode van opbouw en herbouw van de tempel en daarmee kwam ook de hele tempelcultus terug en werd het jodendom weer veel meer gesloten. Wij hebben in de zestiger jaren van de vorige eeuw het Tweede Vaticaans Concilie meegemaakt, waarna er meer openheid kwam in de Rooms-Katholieke kerk. En ook werd er een hand uitgestoken naar andere kerken. De oecumene bloeide en er gebeurden mooie dingen. Er kon samen worden gevierd, de hostie of het brood en de wijn waren voor alle aanwezigen en pastoor en dominee zegenden gezamenlijk huwelijken in van gemengde paren. Maar ook hier is die openheid grotendeels verdwenen; de tijd lijkt teruggedraaid. De cultus lijkt het op veel plekken weer gewonnen te hebben van het leven. God lijkt opnieuw opgesloten in de vaste rituelen en gebruiken.

Net als Jesaja stelde ook Jezus scherpe vragen aan de religieuze leiders van zijn tijd. Hij deed een aanval op tempel en synagoge. Niet voor niets hingen de mensen aan zijn lippen.

De goede boodschap die hij voor de mensen had was de boodschap dat God er voor hen was, ongeacht hun afkomst of sociale status. Waar de clerus van die tijd enkel keek naar rein of onrein, zag Jezus de hele mens en alles wat die mens meedroeg. In de hoofdstukken 20 en 21 van het Lucas-evangelie ligt de nadruk op het onderwijs dat Jezus geeft aan het volk en op de tegenstand van de religieuze leiders. Het is niet toevallig dat deze twee hoofdstukken worden omsloten door de beide vermeldingen over het onderricht van Jezus aan het volk. Vanaf zijn roeping in de woestijn leerde hij in de plaatselijke synagogen in het land. Dat leraarschap vindt hier zijn hoogtepunt in de tempel. Daar 'leraart' hij elke dag van vroeg tot laat, waarna hij naar de Olijfberg gaat om te bidden en te rusten. En elke dag zijn er de mensen die naar hem horen. Ze drinken zijn woorden in.

De kerk is deze 'opgang naar Jeruzalem' gaan zien als de weg die hij 'moest' gaan om te lijden. Maar het is andersom: Jezus ondernam die reis ondanks het feit dat hij wist van de dreiging. Hij nam het risico, wetend dat de prijs hoog kon zijn. Maar hij moest deze weg gaan, niet met het lijden als doel, maar om de mensen een ándere boodschap te brengen: een boodschap van bevrijding, van het verbreken van jukken, van ruimhartig delen, van zorg voor mensen in de knel, kortom een boodschap van recht en gerechtigheid. Jezus zette de ramen en deuren van de tempel open en verjoeg daarmee als het ware de kilte van de officiële religie.

Religiekritiek, cultuurkritiek is ook doopsgezinden (de kerk waar ik zelf toe behoor) bepaald niet vreemd. In de zestiende eeuw bevrijdden zij zich van de officiële kerk die zo nauw verbonden was met de wereldlijke machthebbers, en stichtten 'vrije' gemeenten. De mensen gingen als het ware weer bij Jezus zelf in de leer en lieten de priesters voor wat ze waren. Ook zij accepteerden de consequenties van hun keuze, consequenties die velen van hen het leven kostten tijdens de jaren van vervolging.

Ook in de oorlog die nu gaande is in Oekraïne speelt de officiële Russische godsdienst een kwalijke rol. Patriarch Kirill heeft zich de woede van veel christenen wereldwijd op de hals gehaald door zijn rol als Poetin-fluisteraar.

Maar tot een veroordeling van deze patriarch door de kerken komt het niet echt. Matthias Smalbrugge, hoogleraar theologie aan de Vrije Universiteit schreef afgelopen vrijdag in dagblad Trouw dat hij zich doodschaamt over de houding van de Wereldraad van Kerken. Hij schrijft hierover dat deze organisatie de oorlog veroordeelt als 'misdad tegen God', dat ze brieven schrijft aan Poetin, en de patriarch Kirill oproept te bemiddelen, maar dat hij de Wereldraad niet hoort over de morele vraagstukken die deze oorlog met zich meebrengt.

In de wekelijkse nieuwsbrief vanuit de Algemene Doopsgezinde Sociëteit was er in de afgelopen week wél een artikel, gericht aan alle doopsgezinde gemeenten en voorgangers over die morele vraagstukken.

Als één van de drie historische vredeskerken komen Doopsgezinden er domweg niet onderuit om zich te buigen over deze gruwelijke oorlog en de implicaties ervan. De auteur -theoloog en seminariedocent Fulco van Hulst- schreef: "Als kerk moeten wij niet meegaan in de oorlogsretoriek en in de logica van geweld en afschrikking. Onze opdracht ligt elders. Maar praten wij vanuit onze comfortabele positie niet te gemakkelijk over het afzweren van alle geweld?"

En over het misschien wel té makkelijk erbij slepen van bijbelteksten in het denken over oorlog en vrede schreef hij: "...ik moet kritisch durven kijken naar de wijze waarop wij als doopsgezinden onze traditie van geweldloosheid rechtvaardigen. Willen we echt tegen de Oekraïners zeggen dat ze Poetin de linkerwang moeten toekeren? Willen we onze positie als vredeskerk bijbels-theologisch onderbouwen, dan moeten we onze argumentatie dus nog eens kritisch tegen het licht houden. En misschien moeten we dan ook erkennen dat er op grond van de bijbel ook valt te pleiten voor gewapende interventie, hoe veel moeite we daar zelf misschien mee hebben." (einde citaat).

Ik denk dat deze tijd weer vraagt om duidelijke keuzes. De wereld is sinds de zestiende eeuw heel wat ingewikkelder geworden, maar de patronen zijn dezelfde gebleven. In veel landen schurken kerken weer aan tegen de wereldlijke macht en helpen mee om nationalistische, vrouwonvriendelijke en homofobe gevoelens op te kloppen. Kerk zijn is nooit vrijblijvend geweest, maar kan dat in deze tijd zéker niet zijn. We zien hoe de Russisch Orthodoxe kerk aanschurkt tegen de machthebber in het Kremlin en de oorlog goed praat. We horen hoe meneer Poetin het evangelie misbruikt en daarmee de boodschap van bevrijding verdraait tot een nationalistisch verhaal vol soldatenromantiek. We moeten kiezen naar wie we willen luisteren: naar leiders die verdeeldheid zaaien en groepen mensen of volken tegen elkaar uitspelen of naar Jezus, die mensen bij elkaar bracht en met elkaar verzoende. Of, om het bijbels te zeggen, kiezen we de weg die dood loopt of de weg van het leven?

Vrede, dat is wat de Oekraïners willen, wat de mensen in Syrië, in Jemen en in zo heel veel andere conflict- en oorlogsgebieden willen. Maar vrede kan niet zonder recht.

Ook Jezus leerde dat er geen blijvende vrede kan zijn zonder dat er iets wordt gedaan tegen onrechtvaardige en onderdrukkende structuren en zonder dat aan slachtoffers recht is gedaan.

Willen we voor Oekraïne een vrede die gepaard gaat met recht en rechtvaardigheid voor de slachtoffers van deze oorlog? Dan zullen we moeten opstaan tegen de agressor. Wij verkeren hier in de luxe positie dat we dat geweldloos kunnen doen. Bijvoorbeeld door veel minder gas en olie uit Rusland te gebruiken. Bijvoorbeeld door serieus te bidden om vrede en zo geestelijk weerstand te bieden tegen het geweld. De Oekraïners hebben die luxe positie niet. Zij kunnen zich alleen gewapenderhand verzetten tegen de Russische agressie.

Laten wij onze keuzes maken, gebaseerd op wat we van Jezus hebben geleerd. Misschien worden we er een beetje armer van in materieel opzicht, maar wie weet brengen we vrede en recht een stapje dichterbij.

Laten wij, zoals Franciscus van Assisi bad, een instrument zijn van Gods vrede. Amen.